

LA RESOLUCIÓN DEL CONFLICTE A MALLORCA EN EL SIGLO XX. LA PERSPECTIVA HISTÓRICA

Maria Cánovas Sotos

Universitat de les Illes Balears

RESUM: Aquesta investigació fou realitzada durant el *1er Mestratge en Mediació Familiar* organitzat per la UIB i sota la direcció de la professora del departament de Filosofia i Treball Social de la UIB Josefa Cardona Cardona, i el Director de l'Escola de Teràpia Familiar de l'hospital de Santa Creu i Sant Pau de Barcelona, Joan Lluís Linares. Vam decidir investigar i «rastrear» com el conflicte social i la seva resolució anava canviant, evolucionant o, perquè no dir-ho, complicant-se a mesura que la societat avançava.

Certament acotarem en temps i espai, i ens decantarem per les coordenades que culturalment i temporalment ens eren més properes, la societat mallorquina al segle XX, dedicant-nos a la Mallorca de l'interior i de quina manera, el substrat social, ideològic, polític i cultural marcaven el ritme en l'encarament del conflicte. S'observa una gran diferència entre la primera meitat de segle (que permet el manteniment de figures sorgides al segle XIII) i la segona meitat, on els esdeveniments socioeconòmics (boom turístic, immigració i el reconeixement dels drets amb la constitució de 1978) acceleren els canvis i provoquen fenòmens com l'excessiva judicialització de les relacions. Ens trobam, doncs, amb la necessitat d'articular noves estratègies per aconseguir acords estables en el temps sense haver de passar pel «mal tràngol» de sotmetre's a la decisió judicial. Es repassen a les noves formes d'intervenir en el conflicte; l'arbitratge, la mediació comunitària, la mediació familiar... per tenir una foto-fixa de la situació actual. L'anàlisi de cada una d'aquestes formes d'intervenció ens deixa la porta oberta a properes investigacions.

ABSTRACT: This investigation is done in the First University Master on family intercession that took place in Balearic University 2002-2004. The master's management was taken by Professor Josefa Cardona Cardona (philosophy and social work department) and Doctor Juan Luis Linares director of family therapy school of Barcelona. We decided that this work to investigate to find out the reason why the problems and their solution have been changing as time has been going by. We choose Majorca's 20th century society as starting point of our study due to time and culture proximity. We based the study on the inland people of Mallorca and how their political, cultural, and ideological behaviour and evolution changed the way problems were solved. We find a big difference between the first half of century (touristy «boom», immigration, political changes...etc) accelerate the changes and improve the number of family court-cases. Therefore the new situation requires new relationship solutions to obtain steady agreements without court measure, if possible. We also look deep inside to new ways of problem's solutions: arbitration, community mediation and family intercession in order to have a «standing picture» of nowadays situation. The analysis of every different situation leaves an open door to future investigations.

1. La societat «cau» del conflicte

Parlar del conflicte i de la seva solució és parlar de la dimensió social de l'home: des que hi ha convivència (sigui aquesta d'una petita unitat com una família fins a una gran comunitat) hi ha conflicte. La vida humana ho és en la mesura que se realitza com a comunicació i convivència. Es poden apuntar dues grans posicions antagòniques defensades per distints pensadors; una segons la qual la vida en associació no és més que la forma peculiar d'existència de l'ésser humà (Locke, segle XVIII), l'altra, els homes són per naturalesa asocials, egoistes, enemics de la vida en comú (Hobbes, segle XVII). Possiblement cada home té alhora la necessitat o exigència de sociabilitat i una tendència d'insolidaritat individualista. Podríem fins i tot atrevir-nos a dir que aquí ens trobam davant el primer conflicte?

Sigui com sigui, el fet és que la vida de l'home es desenvolupa i es consolida en l'acció i per tant ha de sortir inevitablement dels límits de la seva individualitat «entrant» en el món exterior. En aquest món exterior coincideix i es troba amb altres subjectes que per viure han hagut de sortir també de la seva individualitat. A totes les societats —associacions d'individualitats— és inevitable la necessitat de coordinar alguns tipus de control social per garantir uns mínims d'organització col·lectiva. Aquesta organització pressuposa que el propi grup estableixi les pautes d'actuació perquè cada membre sàpiga el que ha de fer en cada circumstància i les conseqüències que hi haurà segons l'acció feta. Veiem aquí una de les formes de prevenció del conflicte. Aquesta acceptació del control social es fa a través d'un procés de socialització per a que els individus interioritzin els models de conducta. L'eficàcia dels distints tipus de control varien segons les societats i també varien segons l'evolució d'una mateixa societat (dels estaments socials, les generacions, les èpoques...).

En la prevenció del conflicte social i/o la seva resolució ens trobam històricament amb una multiplicitat de *pautes de comportament* (allò que la societat accepta i assumeix com a model de conducta) i *normes de conducta* (principis i lleis creades explícitament i donades suport per un sistema de sancions). Les normes de conducta originen la creació del Dret. Del conjunt de pautes de comportament i normes que les col·lectivitats s'atribueixen podem dir que a les societats judeo-cristianes (i també a moltes altres, però ens referirem a partir d'ara al nostre referent històric) han conviscut agrupades en diferents tipus de codis dels que en podríem destacar tres:

1. El codi moral i/o religiós.
2. El codi jurídic o legal.
3. El codi d'usos socials o costums.

Hi ha múltiples sectors de les relacions socials que, tot i estar regulats jurídicament, reben la influència, a l'hora de la recerca de solució del conflicte, de la importància que s'atribueixi a factors religiosos, polítics, morals, de costums... Els defensors de la «legalitat vigent» a dia d'avui determinarien que tot està regulat (i per allò que no hi està encara, existeixen tècniques jurídiques tal com l'analogia, o recórrer a l'equitat o als principis generals del dret) però el que és cert i segur és que *la complexitat de les relacions humanes està conformada per molts altres aspectes (culturals, socials, psicològics...) de cada una de les parts en conflicte o en interacció*.

De tot l'exposat fins ara ja podem apuntar que el naixement de l'ordenament jurídic és peça clau en la regulació de la societat però, pensam nosaltres, no podem deixar de banda de cap manera l'existència d'altres codis o fórmules de resolució de conflictes, ni abans del Dret ni paral·lelament a la seva vigència on apareixen noves formes d'intervenció.

1. *El codi moral*

La moral i el Dret són avui en dia considerats com a dues formes completament distintes de normativitat. Però només fa uns 300 o 400 anys que la distinció està feta. Abans era tot un cos normatiu (Tomasio i Kant són els referents en la doctrina de la separació entre moral i dret). La norma moral no es pot imposar sinó que avui en dia té a veure amb els valors (hi ha d'haver consciència i intenció) que cada persona té i incorpora, amb les seves relacions amb els altres. La norma jurídica ho és independentment del reconeixement o assentiment de la persona obligada.

2. *El codi religiós*

La religió pot ser entesa com a forma històrica d'orientació humana a una societat concreta (cada societat té el seu propi codi resultat de la doctrina que impera i de la configuració de la pròpia societat. Per ex. el codi pot ser diferent entre un cristià del centre de Mallorca al d'un cristià dels EE.UU). És cert que també com passa en el codi moral, hi ha hagut etapes en què es confonien les distintes formes de resoldre els conflictes fins que en l'actualitat hi ha una separació real i efectiva entre religió i normativitat social. És curiós veure com fou precisament amb l'aparició del Cristianisme on es va produir l'escissió entre allò jurídic i allò religiós (a Déu allò que és de Déu i al César allò que és del César). Com deim, l'escissió fou teòrica i durant segles Religió i Dret han estat fortament vinculats i s'han influenciat recíprocament.

Amb la fractura de la unitat religiosa europea (l'esperit de la reforma propugnava la tornada a l'espiritualisme sense la intervenció de l'església) i el pluralisme de creences es va anar desvinculant la relació Dret/Religió. L'activitat política, l'econòmica i per tant la forma de relacionar-se les persones, en definitiva la societat es varen alliberar de la subordinació a la religió per resoldre els conflictes que anaven sorgint (*La ética protestante y el espíritu del Capitalismo*, de Max Weber). En l'actualitat, i independentment de la influència que s'exerceix a través de les organitzacions religioses sobre la configuració del Dret, el que és palpable és que la religió és un factor molt important de les conviccions ètiques de la majoria dels pobles i continua essent un poderós principi de pressió social, un poder fàctic que pot fer decidir una organització social, una manera de viure i resoldre els conflictes inherents a tota forma d'organització.

En el cas concret de Mallorca, i més si ens fixem en els pobles de l'interior observem com està encara present aquesta influència dels cànons religiosos en la quotidianitat; ex. És notícia si no se segueixen ritus tal com batejar un infant, casar-se per l'església... Tot i estar reconegut que qui ho fa no és practicant de la religió. També continuen alguns costums que identifiquen celebracions amb determinats aliments i el seu incompliment encara en alguns pobles i/o famílies són criticats negativament. En relació a la solució del conflicte tant a nivell social com a l'àmbit privat, fins fa poques dècades (i encara en trobam algunes manifestacions) la figura del capellà del poble era important. No era evidentment la seva funció pública principal però sí que formava part del tarannà que se li atribuïa. En tot cas era sobretot a l'àmbit privat on podia «mediar» en el fet que parelles amb dificultats conjugals continuassin la vida en comú «per bé dels fills». Com veiem no es una mediació sinó més aviat una activitat de consell i recomanació en base a unes creences i en no poques ocasions la forma més elegant de perpetuació del conflicte, però les persones majors amb les quals hem parlat (i d'altres no tant majors que creuen en aquesta funció) pensen que realment així es posava fi al problema i se'n prevenien de futurs.

3. *Els usos socials i la costum*

Alguns autors han considerat la tesi que «els usos socials constitueixen un tipus peculiar i independent de normativitat» (Teoría del Derecho de Fernández, G. A.) la funció dels quals és realitzar dins la societat el valor del que és convenient i oportú des del punt de vista de la bona educació «les bones costums contribueixen poderosament a un desenvolupament respectuós i gratificant de les relacions que es produeixen dins el sistema social de vida» (Teoría del Derecho de Benito de Castro Cid). Si fallen la vida social se deteriora progressivament. Pareix clar que els usos socials són un element ordenador present al sistema social. És possible que a les ciutats i grans ciutats no siguin un referent i que l'única normativitat acceptable per a tothom sigui la continguda en els codis jurídics però també és veritat que, com més petita és una comunitat, més fàcil és que mantinguem usos i costums que res tenen a veure amb el Dret i sí amb normes de convivència tant socials com d'àmbit més familiar.

En totes les relacions de la vida, hom es planteja el projecte d'actuar correctament, encara que ho aconsegueixi de diferent manera en els distints camps d'actuació; *fent l'oportú* (usos socials), *obrant en justícia* (Dret) o *fent el bé* (moral). Totes aquestes diferències convergeixen complementàriament per a que l'home pugui realitzar més fàcilment el seu projecte vital. Una manera de diferenciar les normes jurídiques dels usos socials té a veure amb la forma de sanció. En el Dret es té prevista quan hi ha incompliment de la norma (sistema policial, judicial, penitenciari...) i en el cas dels usos la sanció és més desorganitzada i difusa i molt menys objectiva. La seva gravetat depèn més de la personalitat social i influència del subjecte i les circumstàncies sociològiques. S'han de diferenciar els usos del que és el costum. Segons Federico Carlos de Savigny, jurista alemany del segle XIX, la costum és la peça angular de com resoldre el conflicte social. Així com augmenta la complexitat de la vida social es fa necessària una interpretació de la mentalitat de la comunitat. El costum procedeix de la mateixa societat no organitzada que observa reiteradament una conducta. Aquest fet era freqüent en les èpoques en que hi havia menys acceleració i mobilitat social i els models de comportament eren adients per a les circumstàncies imperants.

2. La configuració de la societat mallorquina del s. XX

Durant el segle passat Mallorca va viure una transformació molt marcada per un fet com el turisme de masses. Aquesta activitat ha estat el motor de canvi de la societat i ha afectat en gran mesura la configuració de la població. Un exemple clar és veure'n els moviments migratoris: abans del «boom» turístic, sobretot els primers 25 anys de segle, la població mallorquina emigrava a Sud-Amèrica principalment. A partir de 1940 (després de la guerra civil) i més encara de 1960 (any oficial del «boom») Mallorca passa a ésser terra receptora d'un important nombre de famílies de diverses regions que venien a donar resposta a la gran quantitat de demanda de mà d'obra que hi havia a l'illa. És evident que això marcarà un ritme nou a la societat que afectarà a molts aspectes; econòmic, laboral, familiar, de relacions amb persones «d'altres costums»... D'aquesta adaptació a les noves estructures sorgiran també noves formes de donar solucions als conflictes de sempre i als que aniran apareixent. De tot això en parlarem tot seguit. Ara anem a explicar com era Mallorca en el període 1900-1936/39. Ens emmarcarà la forma d'ésser d'una col·lectivitat.

2.1 La primera part de segle. 1900-1936/39

2.1.1 Emmarcament polític

El 1903 el mallorquí Antoni Maura forma Govern com a cap del Partit Conservador. La seva hegemonia política a les illes dura fins quasi la 1ª dictadura. La política es fa través dels cacics. Donat suport per la burgesia i l'exèrcit, i d'acord amb el Rei Alfons XIII, el Capità General de Catalunya Primo de Rivera, agafa el poder l'any 1923. Dimitit Primo de Rivera per manca de suport, els republicans guanyen les eleccions municipals de 1931. Alfons XIII abandona el país.

Durant el període republicà l'associació per la cultura de Mallorca elaborà un projecte d'Estatut d'Autonomia per Mallorca i Eivissa. En la mateixa època, Joan March, diputat de dretes, manejarà els fils de l'economia mallorquina i, juntament amb Matutes, també la d'Eivissa. Es converteix durant molt de temps en l'àrbitre de la situació política. Els mecanismes de poder a Mallorca sempre han funcionat sobre la mateixa base: establint un lligam directe entre el poder econòmic —la propietat de la terra a principis de segle— i la delegació del poder central. La figura del camic local i la del «jefe provincial» són dos elements indissociables. Caciquisme i provincianisme; predomini de la dreta conservadora i dependència política han estat dos caires de la mateixa moneda. El clientelisme de base rural (que més endavant evolucionarà cap a altres mètodes de control) possiblement sigui fruit d'una llarga història de derrotes de la població de l'illa. Com analitza Josep Melià en el seu llibre *Els Mallorquins* ja a l'any 1967: «...de la repressió de la revolta dels pagesos (1450) a la de les Germanies (1522), de la conquesta de l'exèrcit castellano-francès (1715) a la rebel·lió franquista (1936) hi ha un llarg camí de derrotes i atemptats contra els drets col·lectius d'aquest poble. Un poble petit que ha vist com l'Estat sempre ha fet costat als poderosos. *I les derrotes conformen estructures socials i mentalitats*».

Per altra banda, i tal com assenyala Janer Manila (1980) a *Història de l'illa de Mallorca*: «el caciquisme imperava arreu de l'illa i molt sovint es feia una política de recomanacions i favors».

La guerra civil només agreujà la situació social i no calen explicacions.

2.1.2 La societat

Hem fet un breu repàs a la situació política per entendre un poc més com era la vida a principis de segle. Podem dir que des del punt de vista social hi ha dues «formes de vida»; la vida urbana de Ciutat i la vida rural de la resta de l'illa. Un aspecte a tenir en compte dintre de la societat mallorquina de la primera meitat del segle XX fou l'aparició del turisme. Aquest turisme incipient, fou promogut oficialment a partir del 1905 amb la creació per la Cambra de Comerç de la «Societat de Foment del turisme a Mallorca». Es dedicava a l'organització de serveis turístics i de la publicitat de Mallorca cara a l'exterior.

Es fa referència a un turisme carregat de color, artistes, pintors, escriptors... que s'integraven a la vida mallorquina. El caràcter mallorquí, afable i hospitalari ho era també amb els estrangers, oferint-los hostatge. Aquests nous contactes amb persones totalment desconegudes no suposaren cap motiu de conflicte, aparentment, amb els costums i tradicions de la vida en els pobles. A Ciutat sí es començaren a donar algunes situacions conflictives, arrel de l'aparició del turisme. Aquest era de classe alta i necessitava comoditats pròpies a la seva posició. La construcció de «l'Hotel

Mediterráneo» fou motiu de nombrosos conflictes socials, amb les barriades properes que s'oposaven a la seva construcció. Però una vegada més els interessos del poble no foren escoltats i al 1923 fou inaugurat amb la benedicció de l'església. És de suposar que els homes bons o persones amb més autoritat moral intercedissin per negociar els interessos d'ambdues parts, però com quasi sempre, primà l'interès econòmic. A Ciutat hi ha moviments socials tal com l'associacionisme obrer, l'edició d'un diari «El Obrero Balear», la constitució de la U.G.T. l'any 1925 que perdurà fins a l'any 1936. També destaca el moviment social i obrer catòlic (societats de socors, sindicats, cooperatives...) la federació de sindicats catòlics femenins (1005 obreres l'any 1928).

Destaca l'augment de població a Ciutat durant tota la meitat del segle XX de gent provenint dels pobles i també el pas d'una economia basada en el sector primari (agricultura) cap a la indústria i el sector serveis principalment a causa del turisme. En quan a la resta de l'illa, la primera meitat del segle s'ha caracteritzat més aviat per l'immobilisme social. L'economia basada en l'agricultura i poca indústria (ex. la del calçat), la manca de comunicacions entre pobles, la necessitat de cada família de fer-se'n càrrec quasi d'una economia de subsistència, conreant les seves terres o les del senyor (qui vivia a Ciutat la majoria dels casos). La història de les derrotes político-socials que hem esmentat més amunt, la forta influència de l'església associada sempre al poder que actua sempre més aviat des d'una òptica repressora, de manteniment de privilegis per al poder econòmic i de càstig i compliment de cànons per als més desfavorits econòmicament.

Per que no dir-ho també, el propi territori aïllat que en ocasions ha servit per preservar valors culturals importants, també té l'altra cara de la moneda; la dificultat d'accés a altres formes de vida, a noves formes de pensament, si més no, a la informació. Aquesta dificultat i el paper de l'església en la Mallorca rural se conjuguen perfectament en un dels motius de conflicte social, per suposat soterrat i tàcit com ens correspon als mallorquins, i que s'ha donat a tots els pobles de l'illa: l'antisemitisme. Els descendents dels jueus conversos fins fa molts pocs anys només es casaven entre ells perquè la resta dels mallorquins tenien quasi prohibit fer-ho. Era una norma tàcita entre les famílies i qui no la contemplava estava exposat al «judici» del poble, al rebuig de la pròpia família i en ocasions a pèrdues d'herències. Per això les persones majors de 60-70 anys que són descendents dels jueus conversos duen els dos llinatges. *S'evitava el conflicte.*

La guerra civil i la victòria del conservadorisme no fa sinó accentuar el caràcter tancat, temorós i introvertit dels mallorquins. El caciquisme talla amb qualsevol intent de revolta de treballadors i/o agricultors. Tot això plegat, òbviament determina el tarannà d'un poble que veu com millor fórmula evitar els conflictes socials que no encarar-los. Els conflictes familiars també queden sempre dins l'àmbit de la família i com a única excepció es permet el consell del capellà. Com veurem més endavant la figura de «l'home bo» és també utilitzada en els pobles de Mallorca per assistir a les conciliacions i assessorar sobretot en conflictes de caire col·lectiu o entre dues o més famílies.

2.2 La segona meitat del segle XX

2.2.1 La societat

Uns anys després de la primera onada d'immigrants que visqué Mallorca (1940-1945), procedents de la península, de les àrees més afectades per la guerra civil, i que suposà una situació difícil i complicada de la vida en els pobles, a causa del racionament i de la falta de matèries primes, *es va reprendre un somni a penes iniciat: el turisme*. A partir del 1951 es recupera l'afluència de persones que venien a gaudir de les Illes Balears, gràcies a l'experiència adquirida durant els anys 20-30, i al promotor «Fomento del Turismo». Entre el 1951-1973 es viu una etapa d'autèntica bogeria no tan sols pels illencs sinó també pels visitants. L'augment de l'oferta turística requereix mà d'obra que ràpidament sorgeix dels pobles, els joves cansats de treballar el camp emigren cap a la ciutat per guanyar diners de forma més ràpida.

Aquest impacte afecta a totes les classes socials, als pobles i a la ciutat, es construeix sense aturar a les costes mentre el camp s'oblida i es degrada. Els primogènits veuen com els costums i tradicions de l'heretat es tornava contra ells (Palma-Ciutat. Diari de Mallorca. Balear S.A.).

Era una autèntica ruptura amb el passat, es tractava del «Boom Turístic» tan recolzat per Manuel Fraga Iribarne (Palma-Ciutat. Diari de Mallorca. Editora Balear S.A.). Es crea una societat que veu créixer el seu poder adquisitiu de la nit al dia tant de les classes treballadores i pagesos com el de les classes més altes. El mallorquí amable, amic dels estrangers veu atacada *la seva identitat* de poble tranquil, i el que més estima: *la terra*. Doncs de cop i volta es barregen dues cultures diferents, el mallorquí i la persona de la península que ve a Mallorca a millorar les seves condicions de vida. Formes de vida, d'entendre-la distintes i a vegades contradictòries. Per tant la immigració s'integra amb dificultats no només per tenir una altra cultura, sinó també per pertànyer a una classe social diferent a l'autòctona. Aquest fet donà lloc a un canvi traumàtic en la societat afectant no tant sols en el seu comportament social així com a tota una estructura social. Nous conflictes que fins el moment no existien, comencen a sorgir, així que es necessitava posar noves formes de resolució en funcionament, ja que els antics mètodes no eren vàlids.

2.1.2 Situació política-jurídica

Després d'una etapa franquista, s'accepta una obertura a l'economia exterior, promocionant el turisme, però al mateix temps no hi ha reconversió de la política interior. Amb l'arribada de la democràcia (1975) s'obri la porta de la política del país cap a forces que fins aleshores havien estat actuant en la clandestinitat. El fet més important és l'aprovació de la Constitució l'any 1978. Un dels fets que ens diferencià de la resta de la península, exceptuant el País Basc i Catalunya és el reconeixement de la nostra identitat i de la reivindicació de l'Estatut d'Autonomia (aprobat el 1983). Amb aquesta estructura política es vol assegurar i reconèixer tota una sèrie de drets que fins ara es consideraven inexistents i per tant no es podien reclamar. A partir del moment que son aprovats per les Corts Generals, s'obrin nous camins legítims per poder reclamar i exigir. La justícia com a sistema o institució que dona i lleva raons, va adquirint un paper important. Aspectes que eren resolts verbalment amb companyia dels homes bons (com ara veurem) necessiten ja una nova manera de resolució dels conflictes: *el litigi*.

3. Els mètodes tradicionals de resolució del conflicte

Per poder entendre com es resolien els conflictes a Mallorca, qui eren les persones amb autoritat reconeguda i legitimada pel poble i pel poder polític, ens hem de remetre a la conquesta del Rei Jaume I. Un fet essencial que es va donar amb la conquesta fou la creació i configuració dels municipis. Aquest fet donà lloc al reconeixement de les llibertats i dels drets individuals i la participació del poble en la vida pública (en contraposició al sistema feudal del que, possiblement gràcies a la insularitat, Mallorca n'havia quedada alliberada). S'inicià l'ordenament de l'administració pública i s'incorporaren les illes al món medieval europeu. L'aparició de la municipalitat fou feta pels repobladors de Catalunya amb ànsies de llibertat i sobretot les ganes de ser propietaris de les terres a conrear.

Un dels primers motius que donà lloc a la creació del sistema jurídic eren els possibles conflictes que sorgissin del repartiment de les terres i també per resoldre contenciosos nous arrel del reconeixement dels municipis i les llibertats individuals. El fet més significatiu fou el naixement d'institucions representatives, on tant el poder real com els municipis, amb els seus representants, veien legitimats els seus interessos. Tot el que s'ha dit es promulga en el segle XIII en una «*carta de franqueses*» que ofereix similituds a altres de Catalunya, essent de les més modernes i progressistes. Es recullen els àmbits de les competències, els límits entre allò municipal i judicial. La Carta fou la base del posterior sistema jurídic mallorquí.

3.1 El món públic: els homes

La gent dels pobles és afable i persona d'entrar en pocs conflictes, més be conformista, sol ser persona de casa seva i de la seva família. Són respectuosos amb els superiors i agraïts pels favors rebuts, (Mallorca, 2º volum, Arxiduc Lluís Salvador. G.B. pàg. 176). La vida en els pobles és tranquil·la i monòtona, però es caracteritza per conservar els costums i tradicions, la gent viu als carrers. Tradicionalment la vida pública estava conferida als homes. Eren els qui participaven en política, els qui podien anar als cafès i altres llocs d'esbarjo (hagués estat molt mal vist que una dona entrés a un lloc així ni que fos acompanyada del seu marit), (codi moral i/o de costums). També eren els homes els qui treballaven de pagesos, de menestrals... és a dir, els que sortien de la llar. També només ells feien de mercaders i es relacionaven amb altres homes per fer els negocis de la compra-venda de finques, animals, productes de la terra i altres transaccions. La dona no tenia altre paper que el de mare i esposa després del de filla. Tot i que en el dret foral mallorquí ens trobam amb un dels codis més favorables a la dona en quan a la propietat en el règim matrimonial, per exemple en la separació de béns, apunts del I Mestratge Universitari en Mediació Familiar. UIB, (Ponent: Munar Bernat P.A.) no és menys cert que la dona ocupava un lloc secundari en relació a l'home. Primer sota la protecció del pare i després la del marit. Més endavant veurem que dins l'àmbit familiar «el domini» no estava tan clar que fos de l'home. En resum, tot allò públic era competència masculina també en els inicis del segle XX.

3.1.1 El valor de la paraula

A Mallorca fins ben entrat el segle XX, podríem dir fins els anys 80, la paraula va ser considerada com la primera font de credibilitat i validesa en relació a totes les formes d'arribar a entendre's els homes.

Podríem distingir dos àmbits d'ús diferenciats:

- L'àmbit privat.
- L'àmbit social.

Dintre de l'àmbit social, qualsevol acte, negoci o acord era fet de paraula en la majoria dels casos. És cert que existien els notaris per donar fe, per escrit, d'aquests, encara que eren pocs els qui podien accedir, per la despesa econòmica que suposava i en els pobles els pagesos no tenien costum de resoldre els problemes de forma escrita, sinó més bé era la paraula la que donava validesa als tractes fets com exemple, qualsevol negoci o intercanvi relacionat amb l'agricultura, com a mode de viure dels pagesos, es feia verbalment i quasi sempre s'acabava la frase dient: «jo som un home de paraula». Per tant l'acceptació de la paraula en la Mallorca rural era inqüestionable en actes com la compra-venda, drets de pas, préstec monetari o repartiment d'herències... Es complia sempre en els termes acordats per les parts, encara que cada una d'elles anés acompanyada del seu home bo. El seu reconeixement social evoluciona paral·lelament amb la societat fins un moment que es produeix una pèrdua de valor, per tant ja no és vàlida com eina «d'acord» entre les parts d'un conflicte.

En l'àmbit privat, dintre de la família, entre amics... qualsevol fet contat era considerat vàlid si aquell que ho contava era una persona coneguda i de «fiar». Quan un pare o una mare deia alguna cosa als fills, aquests no ho qüestionaven. La paraula tenia l'autoritat moral del qui la pronunciava i el respecte indiscutible. Avui en dia el diàleg i la confrontació d'opinions és un fet, i així ha d'ésser, sense perdre el sentit del què vol dir educació i guiatge.

En cada un dels àmbits cal assenyalar, que allò que era dit, era respectat i així es mantenia, perquè ho havia dit aquella persona. En l'evolució que la societat coneix i amb l'aparició de nous elements (nous ciutadans, nous codis de comportament, nous drets...) necessitam altres eines que donin validesa als acords presos per donar per finalitzat un conflicte o per prevenir-lo. És curiós com un dels refranys populars mallorquins més recents sigui «*paraules menten, papers canten*» fent referència a la necessitat de deixar constància dels acords. No bastarà ja la paraula ni el testimoni de les parts. Serà preceptiu un procediment acceptat per les parts com pot ser un document escrit, un protocol, una acta del succés...

3.1.2 «L'home bo» o el prohom de la comunitat

Amb la Carta de Franqueses anteriorment anomenada es crea un sistema jurídic que regulava el nucli urbans i tots els municipis de l'illa. Es cert que les primeres normes que es dictaren foren a Ciutat però el sistema era vigent arreu de Mallorca. Els òrgans reials estaven assessorats per una representació popular que garantien la continuïtat dels drets i llibertats declarades. Dins aquest incipient sistema jurídic apareix la figura del «probi hominis civitatis», prohoms o homes bons, com es deia en els seus orígens. Fou una figura creada a Mallorca i no coneguda de moment a Catalunya i, encara que després s'instauràs, mai no va tenir la força i el suport popular que tingué a l'illa. Es permetia la participació del poble com a mida de garantia de l'administració de justícia.

Les persones que assumien el càrrec d'home bo eren de reconeguda integritat i honra en la forma d'obrar i actuar especialment en l'ordre públic. Solien intervenir en actes d'arbitratge i assistir a judicis com a testimonis. Amb el temps la figura anà evolucionant i ja no assistien simplement a judicis sinó que es convertiren en elements on la seva participació amb el seu consell era indiscutible i imprescindible. Podríem dir que són reconeguts com a primera institució de caràcter jurídic i que van evolucionant

cap a figures de sabuda integritat, de notable prestigi i posició, dignes representants dels seus veïns.

La seva elecció no queda prou clara. Potser fossin escollits per voluntat popular tenint en compte certes aptituds i capacitats. Fins al segle XV, eren triats pel president del tribunal. A partir d'aquest segle es desconeix com era la seva elecció, però tenia, la seva tasca, gran força i solidesa dins les Corts. Les seves funcions eren diverses però els seus actes sempre es donaven en llocs públics. Aquest fet significa no tan sols que podia ésser escoltat, vist per totes les persones que assistissin sinó que era també un indicador del seu reconeixement i legitimació per l'òrgan polític i pel poble. Per tant tenia una gran rellevància dins el sistema judicial i dins la societat. Un dels aspectes més novedós era l'esperit conciliador que tenien les seves intervencions prèvies a la via judicial. S'intentava arribar a acords on ambdues parts poguessin resultar beneficiades, seria l'actual acte conciliador, abans d'entrar en la via judicial. Podem parlar ja d'un mediador quan exercia aquesta funció?

Altres funcions eren acompanyar i participar en tota classe de judicis als Batlles (que tenien funcions executives i judicials) veguers (funcionaris judicials de les causes criminals)... acompanyar per decidir falsedat de peses i mesures... Va començar a formar part dels tribunals de primera instància anomenats «Corts» amb el Batlle amb funcions judicials apart del govern municipal, presidida pels oficials reials i amb l'assessorament de 8 prohoms i després 4. Finalment es quedaren en dos, un per cada part. Totes les sentències dels batlles i veguers com a jutges ordinaris havien de comptar amb el consentiment dels prohoms, ja que aquests havien d'emetre un dictamen previ. Si la sentència no s'ajustava al dictamen, havia de fer-se'n un de nou, però el fet més rellevant era que si era semblant a l'anterior, el batlle havia d'ajustar la sentència al dictamen.

Un exemple de la importància de l'home bo el trobam també a la cultura jueva; també existien els homes bons, solien ser persones de certa autoritat, i respecte dintre de la comunitat. El Rabi Selam, segons comenta la llegenda fou el primer jueu que es va convertir. Fou una decisió presa quan nombrosos jueus refugiats a Lluç foren empresonats, esperant a ser cremats. El bisbe d'aquell temps considerà que havia de parlar amb el qui ell considerava un home bo per evitar un banys de sang a ciutat. Aquest fet tan significatiu demostra una vegada més la sòlida consideració i respecte que tenien els homes bons reconeguts per la societat.

No essent aquesta una investigació purament històrica, perdem «la pista» sobre l'evolució de la figura del prohom, però tenim plena constància que en el segle XIX i XX, és preceptiva l'assistència de les parts a un acte de conciliació, amb un home bo. Aquesta obligatorietat durarà fins a l'any 1984. En relació a la comunitat, l'home bo serà qui emetrà una opinió que si més no, serà respectada per tothom. Sabem que podien coexistir dos o tres homes bons en funció del tamany del municipi i de la «disponibilitat de personal» ja que les característiques demanades no eren comuns a tota la població. No hi havia un sistema d'elecció determinat sinó que era el mateix poble, la col·lectivitat, qui anava decidint quins dels seus conciutadans tenia els *trets adients per ser considerat home bo; prudència, seny, capacitat d'escolta, habilitats per donar consell i alhora fer-se respectar...* (aquestes qualitats les han anomenades persones majors d'alguns municipis del pla de Mallorca).

Cal destacar també quines eren les principals funcions ja dins el segle XX:

- Assistència a judicis com a testimonis.
- Assistència als actes de conciliació.
- Consell entre famílies enemistades per raons diverses.

- Arbitratge en conflictes entre propietaris veïnats per a l'ús de la terra.
- Determinació de drets de pas com a testimoni d'antics pactes.
- Testimonis a actes notariais a petició de les parts o del mateix notari.
- Transmissors de contractes verbals.

Possiblement intervinissin en altres tipus de conflictes de caire més privat però les persones amb qui hem parlat, ens han destacat sobretot els esmentats. En els arxius municipals trobam llistats de noms d'homes bons. És una obvietat dir que no hem trobat cap nom de dona?

3.1.3 L'aparició del Jutge de Pau

La resolució dels conflictes com hem anat veient històricament ha estat representada per persones reconegudes (l'home bo) de la comunitat amb una fiabilitat, en la seva forma d'obrar i comunicar, amb la finalitat de solventar el problema de la millor forma possible per cada una de les parts. El sistema judicial, s'ha de dotar també, de figures representatives amb funcions pacificadores i reconegudes per aquest. Abans de començar amb la seva evolució històrica s'ha de definir el que són els Jutjats de Pau: són òrgans jurisdiccionals integrats dintre del Poder Judicial sent el primer esglaó d'aquest sistema. Aquests romandran en cada un dels municipis on no existeixi Jutjat de 1ª Instància (Guia pràctica de la Justícia de Paz. Rubio De Lamo J. Pàg. 16-17).

A Espanya, la Constitució de 1812 en el seu art. 282 disposava que els batlles de cada poble o municipi exercien la funció conciliadora i totes les demandes per negocis civils havien de resoldre's davant ell. Aquestes disposicions implica que el batlle estava dotat de dos tipus de funcions diferenciades; per un lloc les governatives i per altre les judicials. El Reglament provisional per a l'Administració de Justícia de 26 de setembre de 1935, disposa que els batlles exercirien les funcions de conciliació, del jutges ordinaris, dels negocis civils i criminals simples, acompanyats per dos homes bons anomenats per cada una de les parts.

Aquest fet significa que l'evolució dels homes bons entre els segles XIX-XX no deriva cap a la figura dels Jutges de Pau sinó que aquests formaven part dintre del 1er esglaó del sistema judicial essent de reconegut prestigi dintre de l'estructura social i comunitària. A Espanya els Jutjats de Pau apareixen el 22 d'Octubre de 1855, per Real Decret, però sense desaparèixer la vinculació històrica als municipis i seguint en la l'estructura orgànica dels ajuntaments. No fou fins al 1856 quan sorgeix la figura pròpia del Jutge de Pau independent del batlle. Els Jutjats de Pau han sofert moltes transformacions i dependències dintre de l'administració de Justícia Municipal, fins arribar a l'any 1985 en que la Llei O. 6/1985 que manté els Jutjats de Pau (art. 99), en cada municipi on no existeix Jutjat de 1ª Instància i Instrucció, tenint potestat jurisdiccional (art. 26).

Nomenament i requisits

Segons l'article 117.1 de la Constitució tots els jutges han de ser independents, inamovibles, responsables i sotmesos a la llei. Els Jutges de Pau, *jutges legos* (no s'exigeix ser llicenciats en Dret), no formen part de la carrera judicial però durant 4 anys formen part del Poder Judicial. Una incongruència difícil de resoldre, ja que són elegits pel ple de l'ajuntament per majoria absoluta, i anomenats per la Sala de Govern del Tribunal de Justícia, és a dir, designats per un òrgan municipal i anomenats per un òrgan Judicial.

Per ser elegits per l'ajuntament del municipi basta ser major d'edat, no incórrer en cap de les incapacitats (art. 303 L.O.P.J.) i incompatibilitats (Art. 389 L.O.P.J.) per dur a terme les funcions judicials. No es un càrrec obligatori, per això en diferents articles de reflexió llegits, es recomana la cautela per part dels ajuntaments a l'hora d'escollir el Jutge de Pau, per evitar així, renúncies inesperades.

La figura del Jutge de Pau és una figura investida de potestat jurisdiccional i escollida entre els ciutadans, tal volta, comenten alguns juristes, sense uns criteris objectius, que permetin determinar la idoneïtat de l'escollit, per això l'elecció i/o el sistema d'accés s'hauria de fer amb les mínimes mesures necessàries que permetessin les garanties d'igualtat i capacitat suficients, que en definitiva regeixen la seva independència.

Per això quan parlem de Jutge de Pau, aquest qualificatiu determina certes condicions pacificadores, conciliadores i d'arbitratge, en el representant, amb la finalitat de dotar al municipi d'aquesta eina, per fer front als conflictes que es presentin. Actualment en el sistema electiu es té en compte aquelles persones que compten amb cert arrelament, estima, autoritat moral en el municipi i que són capaços de propiciar solucions, acords que beneficiïn a les parts i evitar en la mesura del que sigui possible els actes litigants. Aquestes característiques en els aspirants, no implica que siguin les persones amb més estudis sinó amb més sentit comú, «seny» davant la resolució dels problemes.

Competències

El Jutge de Pau així com històricament sempre intentava la conciliació, ha anat engreixant les seves funcions amb altres més importants que son assignades mitjançant l'auxili o delegació judicial.

En l'*ordre civil* (art. 100.1 L.O.P.J.) tenen assignades les següents funcions:

- Conèixer dels judicis verbals que no excedeixin de 8.000 ptes.
- Dels actes de conciliació.
- De la tramitació d'auxili jurisdiccional (notificacions, citacions, emplaçaments, requeriments...).

En l'*ordre penal* (art. 100.2 L.O.P.J.):

- Conèixer i executar dels judicis de faltes atribuïts per la llei (art 620,626,630-633 del Codi Penal).
- Actuacions penals de prevenció (aixecament de cadàvers, suïcidis, accidents de tràfic...).
- Actuacions penals per delegació.
- Auxili jurisdiccional penal (exhorts de citació de judicis, notificació de resolucions, requeriments, embargaments, declaració de testimonis...).

Registre Civil:

- Naixements.
- Matrimonis.
- Defuncions.

Secretàries del Jutjat de Pau

Les secretàries dels Jutjats de Pau de Mallorca estan assignades a un funcionari que disposi l'ajuntament, ja que la majoria son pobles de menys de 7.000 habitants. Aquesta persona serà escollida pel mateix ajuntament com a *persona idònia* per dur a terme el càrrec i ho comunicarà al Ministeri Fiscal. Hem de tenir en compte que és personal funcionari, sense una formació adequada, encara que rebin cursos per realitzar millor les

seves funcions. Hem de dir que combinen ambdues tasques sense que ningú els substitueixi en les funcions del Jutjat de Pau. A canvi reben un retribució simbòlica talment com els Jutges de Pau. Aquesta figura dintre del municipi agafa tanta consideració com la del jutge, i tant una com l'altre excedeixen les funcions i tasques purament judicials.

Conclusions de les entrevistes

Jutjats de Pau entrevistats: Sta. Eugènia
Llubí
Deià

Pel que s'ha pogut observar en els pobles valorats, es una figura estimada i propera; les diferents persones que assumeixen el càrrec tenen unes característiques personals que les fa idònies pel seu tarannà i talant en la resolució dels conflictes sempre que sigui possible mitjançant el diàleg entre les parts per poder arribar a acords, en definitiva fer mediació. El Jutge de Pau doncs és vist amb les mateixes consideracions que antigament «l'home bo», persona respectable, integrada en el poble, persona que posa pau entre les parts. La gent major dels pobles esmentats (50-70 anys) es la que fa més consultes, a l'hora de tenir un conflicte respecte a: terres, pas de les ovelles, propietats, renous dels cafès... Una de les hipòtesis que ens plantejam és que existia una predisposició per part dels ciutadans cap a la resolució més íntima, més propera, ja sigui per evitar que «tothom» sabés del «nostre» problema o per no entrar en terrenys d'escalada (denúncies) que duen a «estirar més la corda» sense obtenir algunes vegades la solució desitjada i a canvi sí a l'enfrontament amb els conciutadans.

La gent més jove empra el sistema judicial per resoldre tot tipus de problemes. Aquest és un indicador que es va perdent el valor de la justícia municipal, com a procediment més proper i respectuós entre les parts. No creiem que sigui per no disposar de la informació adequada sinó més bé en un canvi d'actitud «més dràstica» per part del joves en la resolució dels conflictes. En els tres pobles entrevistats les tasques que més gratificacions els hi aporta es la de «mediar», en cada una de les parts per arribar a un acord, és a dir actuacions de prevenció per evitar un augment de la interposició de les denúncies. Consultes formals i no formals (en el despatx o a casa del jutge).

S'ha de comentar que en un dels tres municipis reivindiquen la continuació dels Jutjats de Pau, amb una major entitat i espai físic és a dir redefinir els Jutjats de Pau amb una potestat municipal, més amplia, per tant amb una normativa que ho reguli. Paral·lelament una major i adequada formació, igualment que un major reconeixement per part del Ministeri de Justícia, ja que el treball que realitzen descongessa en gran mesura els jutjats de 1ª Instància i Instrucció.

3.2 El món privat: les dones

3.2.1. La resolució dels conflictes intrafamiliars

La família mallorquina de principis de segle no té un paral·lisme amb el model occidental imperant. El caràcter conservador i religiós dels illencs hauria contribuït a aquest desmarcament. Els llaços familiars continuaven mantenint-se i els rols més tradicionals també: el pare amb l'obligació de procurar els aliments i treure'n el profit

de la terra; la dona amb l'encàrrec de donar tots els fills possibles al patriarca, assegurar la seva criança i educar-los.

La tradició popular pinta la mare mallorquina lluint a la seva cintura un rosari, per ensenyar la pietat, i una corretja per castigar les faltes. «Eren dones que podien recórrer fàcilment a imposar el rigor, la disciplina i el temor a l'hora de criar infants». Aquest era pràcticament l'únic programa educatiu familiar; «aprenentatge d'una religió pessimista i d'una moral rígida i absorbent» (Història de les dones de Joan Carles Sastre Barceló). L'educació rebuda per les dones d'antany era clarament utilitària; aprendre a fer les feines de la casa i governar la família. De tota manera, el suport que en èpoques determinades de l'any agrícola s'havia de menester, feia que la dona treballés ja, a doble jornada; a casa i ajudant els homes en les diverses tasques, vermar, collir oliva, plegar ametlles, fer garbes... Algunes anaven a sou però les més vegades treballaven per ajudar el marit o el pare. També és conegut el fet que la dona era la responsable de l'hort familiar —la casa— i l'home de les terres de conreu, el comerç, el transport de la mercaderia... —la feina que implicava el negoci i les transaccions.

Per entendre el domini que «la madona» mallorquina té dins l'àmbit familiar potser hem de fer referència als orígens del Dret; en el dret romà la situació jurídica de la dona era inferior a la de l'home encara que va anar variant, en el dret germànic apareix la «potestat de les claus»: té transcendència perquè es refereix al poder que té la dona per ordenar la vida domèstica i disposar les despeses necessàries.

Es dona una transferència tàcita en quan a la decisió de com s'han de disposar els ingressos. És curiós com aspectes tant importants com és l'educació dels fills es deixava en mans de la dona, l'administració dels ingressos també... i quan era la col·lectivitat qui opinava ho feia en termes discriminatoris en relació a la seva intel·ligència (a una rondalla —conte popular mallorquí— s'explica la menor intel·ligència per ser «el suc del cervell» de la dona «més claret»), però en contraposició és molt glossada una característica femenina: l'astúcia. El poble mallorquí fa radicar quasi tot el poder femení en la capacitat «d'enganyar» per a sortir-se'n d'un problema o, podríem dir, en l'estratègia per resoldre els conflictes? És el mateix poble però que arriba a justificar l'ús de la força i la violència per mantenir suposadament la supremacia de l'home; «*mula i dona, garrot la fa bona*» (glosa popular).

La dona governava la casa i això també implica que hi era present a l'hora de mediar en els conflictes familiars; disputes entre germans (petits i adults) decidir si es donava el vist-i-plau al pretendent de la filla, decidir amb quins veïns es tenia més o menys relació... la dona mallorquina de principis de segle no ha negociat compra-vendes de finques però ha tengut la missió de mantenir les estructures familiars, els «modus vivendi» que a ella li havien transmès (el codi dels costums), els valors en definitiva que ella coneixia (el codi moral). Ha estat respectada pels fills i la seva opinió era tan considerada com la del pare. A nivell col·lectiu se donava un masclisme que no trobam sempre reflectit a l'interior de les famílies. La figura de la madona de les cases de la possessió era fins i tot temuda pels missatges (ajudants en les tasques agrícoles).

De tot això podem concloure que el món públic era dels homes i la forma de resoldre els conflictes socials tenia per tant empremta masculina. Dins el món privat el domini era indiscutiblement femení encara que es guardassin unes formes per mantenir el paper de l'home.

3.2.2 El camí cap a l'àmbit públic

Serà a la segona meitat del segle quan es donarà un gran canvi social que afectarà a la mateixa estructura de la família. Com diu Marinés Suarez en el seu *llibre Mediando en sistemas familiares*, si seguim la teoria de sistemes, també aquí la podem observar; un canvi a un dels membres afectarà a tota l'estructura i aquest n'és un exemple clar; hi ha un canvi a la societat que afecta especialment a la dona, els canvis vénen produïts pel fenomen del turisme de masses (el boom que ja hem analitzat) que provoca no tan sols l'entrada de nous costums europeus i peninsulars sinó també la incorporació massiva de la dona al món del treball remunerat. La dona signa contractes de feina, aprèn a conduir per anar a treballar a la costa, disposa d'un sou propi que la fa menys dependent de l'home, deixa els fills a les guarderies que sorgeixen en poc temps o amb altres curadors, estudia, encoratja a les filles a que estudiïn, controla la natalitat, coneix altres persones d'altres indrets... noves formes de relació donen lloc a nous problemes a resoldre. Els conflictes ja no són només dins la família sinó que s'han estès al món del treball (entre companys, amb el cap de l'empresa, amb l'administració pública...) al de l'educació dels fills, les escoles, guarderies... L'accés a la informació també vol dir accés als drets reconeguts però no coneguts.

S'ha dit que el segle XX ha estat el de les dones. Hi ha hagut una revolució que afecta o afectarà a la meitat de la població mundial. La dona mallorquina també l'ha viscut i actualment s'està adaptant a les noves formes de relació social i a les noves estructures familiars (de la família extensa a la nuclear, de la parella per a tota la vida a dues o més durant tot el cicle vital, de la monoparentalitat a les famílies reconstituïdes) el treball remunerat, la configuració de la societat amb nous actors (Mallorca ha estat a la segona meitat del segle gran receptora de la multiculturalitat, primer amb els peninsulars i europeus i més tard amb els magrebins i altres persones provinents de l'Àfrica Sub-Sahariana, i quasi paral·lelament amb els centre i sud-americans), l'accés a l'educació —en el sentit ampli del terme— la sanitat... han fet que la dona vagi abandonant l'exclusivitat de l'àmbit privat i entri a regular també el públic i se'n senti protagonista. Sense entrar en valoracions que no ens corresponen, a les illes s'ha aprovat pel Parlament la famosa «Llei de Paritat» on les dones troben la cobertura legal per ser el 50% de les llistes que es presenten a governar la societat. Només és un exemple del canvi que hi ha hagut. I són els canvis i les noves situacions les que ajuden a fer emergir el conflicte. I només quan acceptem el conflicte podem treballar per resoldre'l.

4. La transformació del conflicte

4.1 Els canvis socials. Els nous jaciments del conflicte

La vida en societat ens exigeix que ens abstinguem de realitzar actes que facin impossible la convivència (robar, matar...) i que en fem altres que són indispensables per a l'existència de la comunitat (pagar els impostos per exemple o complir els pactes acordats en un negoci). També una part del dret és el que reconeix facultats o poders a les persones, és el dret instrumental o subjectiu, el que dóna validesa legal a allò que sabem que podem fer.

L'aplicació del dret se dóna quan els ciutadans ajusten la seva conducta a les normes que s'hi estableixen. Així la majoria dels individus no maten o no roben; compleixen amb les ordres i prohibicions de l'ordenament jurídic. També fem els contractes que

volem o necessitam, feim testaments o altres actes en la forma i condició que marca la llei. Aquests actes no susciten cap litigi, es a dir, el dret té una lectura o aplicació pacífica. En aquesta observància natural i sense conflictes hi troba també la seva força i la seva eficàcia. Deim això perquè la idea general sol ésser que acudim al dret quan hi ha conflicte i no sempre és així. A més a més alguns dels conflictes no arriben als tribunals de justícia perquè les parts prefereixen un «acord amistós» al marge de la intervenció oficial. També el mateix ordenament jurídic reconeix una de les formes més antigues de resoldre els conflictes que consisteix en què les parts designin de comú acord una o varies persones perquè ho solucionin (àrbitres).

L'Estat, en certes condicions, legitima amb el seu poder les decisions d'aquests àrbitres. Tenint en compte que el dret pertany a un plànol diferent a la moral, la religió o els usos socials i que a la nostra societat així ho entenem, quan tenim l'oportunitat de rebre treballadors d'altres esferes culturals, amb altres codis legals, morals, religiosos... es produeix si més no, una evidència clara de la diferència i *de la diferència pot créixer el conflicte*. En el nostre cas així es dona; no només hem d'aprendre a conviure amb altres codis sinó que hem d'acceptar que a altres cultures, determinats codis no pertanyen a plànols diferents sinó que es barregen entre ells formant un sol cos normatiu (religió, moral, costums, legalitat... tot és ú).

La transformació de la societat, el seu canvi, la seva evolució, la incorporació de nous ciutadans amb un bagatge cultural —en un sentit ampli— distint, la necessària convivència entre les distintes realitats construïdes, fan que sorgeixin friccions, manifestacions d'intolerància, por a allò desconegut que ve de fora, por a allò que els nous ciutadans trobaran a Mallorca, recels i com deim «estar a l'aguait» del que va passant. Però el que va passant també és que als col·legis de l'illa hi trobem un important nombre de nens de moltes nacionalitats, sobretot infants marginis. Passa que els metges i professionals de la salut veuen com augmenten les consultes de les noves ciutadanes, els embarassos i que si volen atendre-les bé segons els principis de la medicina han de poder primer de tot comunicar-se amb elles així com donar a entendre les seves instruccions. Als cafès de les places dels pobles ja no hi seuen només els padrins sinó també els joves magrebins o sud-americans en el seu temps d'esbarjo. Veim com es repeteixen esquemes familiars no tan llunyans; els homes si van als cafès i les dones queden a casa a cura dels infants.

La transformació social també ve donada, com ja hem apuntat quan parlàvem de la dona i el seu àmbit, per la incorporació de la dona al món del treball en un temps molt curt. Les conseqüències són el traspàs de competències i responsabilitats, fins aleshores assumides pel matriarcat, a l'administració i als nous serveis que per necessitat van sorgint; centres de dia, escoles, residències, més serveis a les escoles (menjadors socials, activitats extraescolars...). El món privat es va diluint dins l'esfera pública. El control que s'exigeix crea nous focus de relació i per tant de conflicte; un exemple: una mare que té cura els seus infants no necessita «adequar la llar a la normativa vigent» la qual cosa sí passa amb l'espai destinat a escoles infantils.

Un tercer front que il·lustra els canvis necessaris en la forma de resoldre el conflicte, i no exclusiu de Mallorca, és la *legitimació dels drets dels ciutadans*. La societat es va dotant de mecanismes per assegurar el benestar social i la millora de la qualitat de vida, l'accés a la informació i a la formació, el reconeixement dels drets constitucionals tal com l'educació, la sanitat, la vivenda... fan que les persones reclamin la facultat de disposar-ne tal i com assegurin les normatives vigents i les institucions encarregades del seu funcionament. Un exemple: si a un hospital hi ha un suposat error mèdic amb conseqüències fatals, el dret a denunciar-ho provocarà i/o originarà la interposició de la

denúncia. El no reconeixement del dret durà a un procés d'acceptació o a la imposició d'un altre tipus de «càstig».

Com hem dit aquest no és un fet exclusiu de Mallorca sinó que s'afegeix la garantia constitucional d'aquests drets (a partir de 1978) a l'exposat anteriorment sobre la immigració i els canvis provocats pel turisme i la incorporació de la dona al món del treball. D'aquest forma conflictes d'herències, compra-venda, matrimonials... van deixant a un costat la forma resolutòria tradicional, que fins ben entrat el segle XX es mantenia.

Per tant la justícia, com a sistema públic passa a ser el primer mètode emprat per solucionar els conflictes, adquirint més força i reconeixement social, especialment (en el cas dels conflictes familiars o de parella) a partir de la creació de la Llei de 1982 que regularà el divorci. Aquesta Llei permet el reconeixement d'uns drets dintre de l'àmbit familiar que fins el moment no eren assumits i per tant, no s'exercien; s'evitava el conflicte, i/o es duia a terme la separació efectiva però sense tenir cap emparo «legal». A partir d'aquell moment s'incrementa la intervenció de la justícia ordinària, fet que provoca la creació de jutjats específics (de família).

Dues conseqüències importants es donen a partir d'aquell moment:

1. S'incrementen les vies en què els drets de les persones són reconeguts.
2. Se facilita l'accés a la justícia, per reconèixer uns drets on el benestar individual, el guanyar-perdre, prima sobre altres formes de resolució menys agressives i més conciliadores on el guanyar-guanyar sigui més sovint, la forma emprada. El sistema judicial decideix qui guanya un litigi però no tenim tant clar que resolgui el conflicte. Si el conflicte continua segurament hi haurà terreny abonat per generar un altre litigi, saturant les vies judicials que veuen com les causes s'acumulen. És per això que tècniques com l'arbitratge, la conciliació, negociació, mediació, havien anat perdent terreny a favor de l'excessiva judicialització de la vida social i privada.

És en aquest moment quan se'ns planteja una hipòtesi referent a la renaixença de noves formes de resolució dels conflictes i conseqüentment la creació de noves institucions. Bàsicament els motius *grosso modo* són:

1. La saturació del sistema judicial, on el veredict final és donat per una 3ª persona i no sempre amb satisfacció d'ambdues parts.
2. La presa de consciència d'alguns col·lectius de la necessitat, que per resoldre el conflicte les parts s'han de sentir beneficiades i no perjudicades del tot.

Neixen així noves institucions i/o figures:

- TAMIB i el SMAC, en el món empresarial.
- Mediadors familiars.
- Mediadors culturals.

4.2 Nous actors en la solució del conflicte

4.2.1 Els tribunals de mediació i arbitratge

Existeixen dos serveis oficials a les Illes que tenen per objecte la conciliació i l'arbitratge en casos de conflicte. Són el SMAC i TAMIB.

Smac: És el servei públic de mediació, arbitratge i conciliació que depèn de la Conselleria de Treball del Govern de les Illes Balears. Treballa sobretot fent actes de conciliació entre un treballador i un empresari i la seva intervenció es considera un requisit previ per a la tramitació de qualsevol procediment per a l'acomiadament davant

el jutjat d'allò social. Després de la presentació de la demanda de conciliació l'autoritat laboral cita les parts per a l'acord, que si es produeix tindrà tots els efectes legals i força executiva sense necessitat de ser ratificat pel jutge. En canvi si no existeix l'acord, es dona un termini de 30 dies per iniciar la via judicial davant el jutge d'allò social. En relació a la compareixença, si no es presenta el treballador, la causa es tendra per no iniciada, arxivant-se el procés. Si la incompareixença és per part de l'empresari, es considera la conciliació «intentada sense efecte», podent ésser sancionat econòmicament en el posterior judici (Possibilitat de penalitzar el rebuig a la mediació).

Tamib: És l'òrgan extrajudicial, autònom i paritari, destinat a dirimir a través de la conciliació, l'arbitratge i la mediació les diferents controvèrsies laborals, cercant una solució senzilla i eficaç. Es sustenta a través d'una fundació (Patronal i Sindicats) baix el protectorat del Govern de les Illes Balears. Funciona des de l'any 1999 amb una reorientació a l'any 2001. Destacam especialment la següent frase de la documentació que tenim: «...es remarca la voluntat dels empresaris i treballadors d'arribar a acords per oferir solucions als conflictes de treball, per les indubtables avantatges que comporta la solució autònoma de la conflictivitat a través de la conciliació, l'arbitratge i la mediació».

Tots els acords del Tamib tendran força executiva i caràcter vinculant sense necessitat de ratificació davant el jutge. Els principis que regulen el seu funcionament, són a part de l'equitat, la gratuïtat, la igualtat processal, imparcialitat, autonomia, oralitat, immediatesa i audiència. Per desenvolupar la seva activitat es serveix d'un cos de Mediadors, designats per les organitzacions sindicals i empresarials i són un col·lectiu de persones d'acreditada experiència en el món de les relacions laborals. Els coneixements i experiència professional dels mediadors es posa al servei de les parts en conflicte per arribar a un acord.

4.2.2 Els mediadors interculturals en distints àmbits

Centrant-nos a l'illa de Mallorca i en qüestió de pocs anys han emergit noves figures professionals (sabem que a altres indrets ja hi tenen certa experiència) amb un objectiu molt clar: mediar entre dues cultures que comparteixen territori, això vol dir compartir escola, hospitals, espai laboral, comerços... vida social en general. Podem dir que dues posicions donen suport a aquestes iniciatives de les institucions públiques responsables de les contractacions; una, la de les persones que creuen en la necessitat d'ajudar als nous ciutadans a integrar-se amb els menys conflictes i problemes possibles, recordant que no fa tants anys eren els mallorquins els que deixaven casa seva per poder mantenir la família. Podríem dir que la solidaritat efectiva i no només de paraula presideix aquesta postura. Una segona posició és la dels ciutadans que pensen que ja que als immigrants «els tenim aquí» més val fer polítiques preventives i treballar perquè accedeixin als serveis educatius, sanitaris... que siguin ciutadans formats i informats dels seus drets. És una forma d'evitar els «guetos» i la problemàtica de les classes socials més baixes. Es una visió de futur amb l'objecte de prevenir el conflicte.

Sigui per una raó o per l'altra, el que és cert és que són ja 6 els municipis que compten amb mediadors culturals i dues mancomunitats de municipis: Manacor, Sa Pobla, Pollença Inca, Felanitx, Muro i les Mancomunitats del Raiguer (11 pobles) i del Pla de Mallorca (13 pobles). Cada poble té les seves característiques i en uns es fa més incís en l'àmbit educatiu, l'altre en el social en funció de la realitat detectada. Un exemple d'això és que en el municipi de Manacor (34.000 hab. aproximadament, i uns 1500 magrebins empadronats —residents n'hi ha més possiblement.) compta també

amb un mediador a l'àmbit sanitari. Manacor és capital de la comarca del llevant i hi està ubicat l'Hospital Comarcal. L'augment de pacients del Magrib ha estat espectacular i varen demanar assessorament a la medidora cultural de l'Ajuntament per editar uns tríptics en llengua àrab, pensant així poder arribar a informar a un gran sector de població. Gràcies a aquesta consulta es van adonar que de res serviria ja que la immensa majoria és analfabeta en llengua àrab i coneix només el bereber per la seva zona d'origen (són rifenys). D'aquest intercanvi sorgí l'idea de la conveniència de tenir un mediador propi i que conegués la llengua que empraven els magrebins de la comarca. Fa aproximadament 1 any que hi treballa amb gran èxit per la salut de tots.

4.2.3 Els mediadors familiars. La situació actual

La mediació familiar a l'illa no té encara una llei pròpia com sí passa a altres comunitats autònomes (València, Galícia i Catalunya). S'està treballant eficaçment a través d'un conveni amb la Conselleria de Benestar Social del Govern de les illes i una entitat prestadora del servei. L'objecte de la mediació és el donar l'alternativa a resoldre els conflictes des de la confrontació per intentar l'acord que més pugui satisfer les dues parts, i en el cas on hi ha fills, cercar evidentment la protecció dels seus interessos. Es pot treballar des de distints models, ja sigui des d'una òptica més terapèutica, de treballar el conflicte i les seves causes fins a tenir per objectiu únicament arribar a l'acord més favorable per a totes parts. La confidencialitat, la neutralitat del mediador, la imparcialitat i la voluntarietat de les parts són alguns dels requisits indispensables per iniciar un procés de mediació. El procés pot ser suggerit per les instàncies judicials davant una causa que es considera que pot beneficiar-se'n o previ a la via judicial i que aquesta només serveixi per donar cobertura legal a allò que les parts han acordat.

Tot i que la llei no s'ha aprovat encara, és un fet que a les illes s'ha iniciat un procés de formació per a futurs mediadors des de la UIB provinents de distintes disciplines.

Bibliografia

Articles

- BONET NAVARRO, J. I J. IVARS (Primer trimestre 1998): *Algunas consideraciones en relación al Juez de Paz*. Revista del Poder Judicial, núm. 49.
- DEL OLMO, J. A. (Quart trimestre 1998): *La problemática derivada de la situación actual de la justicia de paz*. Revista del Poder Judicial, núm. 52.
- RODRÍGUEZ JIMÉNEZ, J. (Març 1994): *Problemática de los Juzgados de Paz*. Revista del Poder Judicial, núm.33.

Llibres

- ÁLVAREZ-NOVOA, C. (1971): *La Justicia en el Antiguo Reino de Mallorca*. Palma de Mallorca.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR (1985): *Costumbres de los mallorquines. Artesanía y Folclore*. Editor: Luís Ripoll Arbós, Ajuntament de Palma.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR (1984): *La ciutat de Palma*. Editor, Luís Ripoll Arbós, Ajuntament de Palma.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR (1999): *Les Balears. Mallorca*. Editor: Grup Serra, Govern Balear...

- CAJA DE AHORROS DE BALEARES (1982): *100 Años De La Historia De Baleares*. Editorial Salvat.
- CONSELLERIA DE BENESTAR SOCIAL I GOVERN DE LES ILLES BALEARS: *Memòria 2002 de L'Institut Balear de La Dona*. IBD.
- DIARIO DE MALLORCA I AJUNTAMENT DE PALMA: *Palma, Ciutat*. Artes Gráficas del Mediterráneo para la editora Balear S.A.
- FERNÁNDEZ GALIANO, A. I B. CASTRO CID (1994): *Lecciones de teoría del Derecho y Derecho Natural*. Universitas S.A.
- LASARTE, C. (1996): *Principios De Derecho Civil*. Editorial Trivium.
- LATORRE, A. (1983): *Introduccion al Derecho*. Editorial Ariel.
- MASCARÓ-PASSARIUS, J.: *Historia de Mallorca*. Tom: I, II, III, IV.
- MASSOT I MUNTANER, J. (1977): *Església i Societat a la Mallorca del segle XX*. Curial. Barna.
- MELIÀ, J.: *Los mallorquines*. Cuadernos para el diálogo.
- MEMÒRIA DE 2002 I PROJECTE DE 2003 DEL SERVEI DE MEDIACIÓ INTERCULTURAL DE MANACOR: Equip de la delegació d'educació. Ajuntament de Manacor.
- MUNAR BERNAT, P. A. I PILAR FERRER: *Materials precompilatoris del Dret Civil de les Illes Balears*. U.I.B.
- PÉREZ DE AYALA, E. (1999): *Trabajando Con Familias. Teoría y Práctica*. Editora Certeza.
- PIÑA-HOMS, R.: *El Derecho Histórico del Reino de Mallorca*.
- RIPOL-MILLET, A. (2001): *Familias, Trabajo Social y Mediación*. Editorial Paidós.
- SASTRE BARCELÓ, J. C. (1997): *Historia de les dones a la Mallorca del segle XIX*. Editorial LL. Muntaner.
- SUARES, M. (2002): *Mediando En Sistemas Familiares*. Editorial Paidós.

També s'ha fet ús de les següents pàgines web:

- <http://www.tamib.es/tamib/preg6-c.htm>
- <http://www.gva.es/guiaempleo/glaboral18b.htm>
- <http://www.mju.es/Leyes/ley8.htm>
- <http://www.isdemaster.com/seminario.html>
- <http://www.gva.es/cbs/familia/nr981.htm>
- <http://www.todalaley.com/mostrarLeyI344p1tn.htm>
- <http://www.derechofamilia.com/secciones/derechofamiliar/mediacion.html>